

POLITICAL INSTITUTIONS AND SOCIO-POLITICAL PROCESSES

Лілія Хорішко, к. політ. н.

Запорізький національний університет, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Liliia Khorishko, PhD in Political Science

Zaporizhzhia National University, Ukraine

TECHNOLOGICAL ASPECT OF THE FORMATION OF THE POLITICAL SYSTEM'S MODERNIZATION PROJECT

In modern conditions of global development processes of modernization of political system require technological development, that is, the elaboration of a particular technological model of management. This is stipulated by the high level of complexity and dynamism of the modernization process. Its deployment takes place on the basis of the interaction of the subject and the object of the activity, the available result and taking into account various factors of influence. At the stage of awareness by the political elite of the need to form a project for modernization of the political system, it is expedient to use the technologies of political design, formation of agenda and framing. Their use allows optimizing the image of the desired future, to identify and understand the main directions of modernization of the political system and to provide a specific argumentation of the public regarding their scale, expediency and probable consequences.

Keywords: political elite, political system, political modernization, political technology.

Процеси модернізації політичних систем сучасності обумовлюються впливом глобалізації та інформатизації, що визначають динаміку структурно-змістовних перетворень. Практична реалізація модернізаційних змін вимагає врахування факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування політичної системи, а також суб'єктів політико-модернізаційної діяльності, які володіють необхідними ресурсами та здатні цілеспрямовано використовувати технологічний інструментарій для оптимізації досягнення поставлених цілей та завдань. Загалом, дослідження проблем технологізації політичних процесів можна знайти у працях Д. Гаври, О. Гришина, Л. Кочубей, Г. Пушкарьової та інших. Особливості використання технологічного інструментарію в реалізації державної політики та різних політичних кампаній визначено в наукових доробках Д. Видріна, В. Полторака, С. Телешуна та інших. У цьому контексті актуалізується потреба дослідження проблем технологізації модернізаційних процесів, що сприятиме конкретизації процедури та технологій політичної діяльності, використання яких забезпечує цілісність, системність і результативність, здійснюваних перетворень. Метою цієї наукової розвідки є вивчення технологічного аспекту формування проекту модернізації політичної системи.

Процеси технологізації політико-модернізаційної діяльності передбачають розробку своєї технологічної моделі управління. Вона охоплює основні етапи її здійснення. Це пояснюється високим рівнем складності процесу політичної модернізації, результативність якого обумовлюється наступними складовими: 1) суб'єктом діяльності, тобто інституціоналізованою в політичній системі елітою, що володіє необхідним ресурсним і технологічним потенціалом; 2) об'єктом впливу, тобто суспільно значимими інтересами та потребами груп громадськості, незалежно від рівня їх активності; 3) взаємодією суб'єкта та об'єкта, обумовленою процесами мотивації, комунікації та структуризації, що не передбачає жорсткої регламентації; 4) результатом діяльності як сукупністю змістовних перетворень політичної системи, що сприяють оптимізації її

функціонування; 5) факторами впливу, тобто просторово-часовими параметрами поточної політичної ситуації, культурою, соціальними структурами та діями конкурентів¹.

Виходячи з цього, суб'єктом технологізації процесів модернізації можна розглядати еліту, рівень інституціоналізації якої, обумовлює мету та завдання відповідної технологічної моделі. Об'єктом технологізації виступають суспільно значимі інтереси та потреби, акумульовані в рамках політичної системи. Доцільно говорити про наявність наступних умов технологізації процесу модернізації політичної системи: 1) об'єкт, тобто суспільні потреби та інтереси, задоволення яких потребує розгортання модернізаційного процесу; 2) суб'єкт, тобто політична еліта, яка володіє певним рівнем знань стосовно структури об'єкта, особливостей взаємозв'язків і закономірностей його функціонування; 3) рівень інституціоналізованості еліти, що визначає можливості формалізації процесу політичної модернізації у вигляді відповідних процедур та операцій.

До основних ознак технологізації процесу модернізації політичної системи можна віднести наступні:

- 1) системність, тобто високий рівень впорядкованості процедур та операцій, направлених на досягнення поставленої мети;
- 2) наявність суспільно орієнтованої мети, направленої на здійснення структурно-змістовних перетворень політичної системи, пов'язаних із досягненням відповідного рівня суспільного блага;
- 3) планомірність розгортання модернізаційної діяльності згідно прийнятого та узгодженого плану;
- 4) усвідомлене управління визначеною процедурою модернізації та ресурсами;
- 5) технологічність, тобто наявність структурованої послідовності процедур та операцій діяльності;
- 6) формальна організованість і розподіл функціональних обов'язків, тобто визначення функцій та відповідальності суб'єктів модернізаційної діяльності на всіх її етапах;
- 7) зворотний зв'язок між суб'єктом та об'єктом модернізації;
- 8) дискретність, тобто початок (ініціювання, розробка) та кінець (реалізація на практиці) життєвого циклу технологічної схеми модернізації;
- 9) циклічність і можливість тиражування, тобто наявність внутрішнього циклу послідовних дій політичної модернізації, що можуть бути відтворені для вирішення подібних цілей в інших політичних ситуаціях;
- 10) креативність і стандартизація як ефективне поєднання визначеної процедури діяльності та можливості внесення змін для реагування на зміну політичної ситуації²

Відтак, процес політичної модернізації можна розглядати як своєрідний технологічний цикл послідовних і взаємообумовлених процедур, що доповнюються використанням конкретних політичних технологій. До основних етапів здійснення політичної модернізації можна віднести: усвідомлення необхідності ініціювання модернізаційного проекту; розробку можливих сценаріїв та їх практичну реалізацію; здійснення моніторингу та оцінювання результатів. На етапі усвідомлення елітою необхідності модернізації політичної системи доцільним є використання технології політичного проектування, орієнтованої на поєднання стратегії та тактики діяльності заради досягнення бажаного майбутнього. Зміст політичного проекту визначається: уявленнями еліти відносно ідеального образу майбутнього; конкретною метою, що має вираження у доступних і зрозумілих більшості термінах; очікуванням певного результату; особливостями об'єкта впливу; засобами, умовами, процедурою та ресурсами реалізації³.

Проектування бажаної моделі політичної модернізації має включати наступні параметри:

- 1) структурування та ранжування політичного часу, тобто конкретизацію тривалості та послідовності дій, що визначають основну стратегію політичної модернізації;
- 2) формування ймовірних моделей бажаного майбутнього на основі чіткої аргументації доцільності, масштабу застосування, можливих наслідків за певних умов розвитку;

¹ Пушкарёва, Г. (2018). Политический менеджмент. *Учебники онлайн* <<http://uchebnik-online.com/133/1209.html>>. (2018, июнь, 30).

² Гавра, Д. (2010). Социально-коммуникативные технологии: сущность, структура, функции. *Studmed.ru* <http://www.studmed.ru/view/gavra-dp-socialno-kommunikativnye-tehnologii-suschnost-struktura-funkcii-statya_197c941406e.html> (2018, март, 25).

³ Митрохина Т.Н. (2015). Политический проект как категория политической науки. *CYBERLENINKA.RU* <<https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskiy-proekt-kak-kategoriya-politicheskoy-nauki>> (2018, май, 20).

3) визначення конфігурації модернізаційної моделі, забезпечення процесу управління, враховуючи просторово-часові характеристики поточної політичної ситуації;

4) обґрунтування та визначення ресурсного потенціалу реалізації стратегії модернізації, а також конкретизацію необхідних політичних технологій, врахування можливих ризиків.

Процедура політичного проектування процесу модернізації може включати наступні етапи:

1) виявлення проблемних зон у функціонуванні політичної системи, що унеможливають виконання нею суспільно значимих функцій;

2) аналіз причин, факторів впливу та параметрів політичної ситуації, що спричиняють проблеми;

3) конкретизація мети та основних завдань модернізації політичної системи, визначення технологій оптимізації їх досягнення;

4) прогнозування можливостей реалізації обраної модернізаційної моделі¹.

У контексті політичної модернізації вагоме значення має розробка саме національного проекту, який поєднує стратегічні та тактичні орієнтири функціонування політичної системи. У першому випадку мова йде про врахування елітою структурних і процедурних аспектів модернізації, їх зв'язку з минулим, теперішнім і майбутнім часом. У другому випадку – про формування механізмів практичної реалізації, запропонованих проектів на національному та регіональному рівнях. Національний проект модернізації має представляти собою цілісний образ «світлого майбутнього», що відображає домінуючі цінності й орієнтації переважної більшості громадян відносно процесів і механізмів оптимізації функціонування політичної системи. Він повинен мотивувати їх до активної діяльності заради досягнення поставленої мети. Національний проект модернізації може складатися з наступних елементів:

1) основної ідеї політичної модернізації, що набуває стратегічного значення для побудови «світлого майбутнього» та відображає домінуючі у масовій свідомості стереотипи (незалежність держави, високий рівень життя, боротьба з корупцією і т.д.), які впливають на формування відповідного рівень причетності та відповідальності кожного за реалізацію проекту на практиці;

2) потенціалу модернізаційного проекту, тобто важливого мотиву (влада-успіх-взаємодія) спонукання громадськості до активності, що проявляється у здатності еліти не тільки ініціювати, але й власним прикладом доводити значимість і доцільність діяти так, а не інакше;

3) своєрідного «образу ворога», тобто конкретизації перешкод, що можуть стати на заваді реалізації «світлого майбутнього», а тому здатні активізувати ресурси модернізаційної діяльності.

Політична еліта повинна сприяти включенню національного проекту модернізації до так званого «порядку денного». Це своєрідна сукупність тем і заходів, що підлягають здійсненню заради досягнення «світлого майбутнього». Технологія формування порядку денного в процесі модернізації орієнтована на наступну процедуру:

1) конкретизацію проблемної ситуації, тобто актуалізацію уваги громадськості, представників еліти та ЗМІ на ключових цілях і завданнях, виконання яких сприятиме успішній реалізації проекту на практиці;

2) визначення функцій суб'єктів відносно практичної реалізації модернізаційної діяльності, узгодження її з інтересами громадськості;

3) обговорення альтернатив з метою прийняття політичного рішення та визначення механізмів його реалізації.

Дієвість цієї технології буде визначатися взаємодією та взаємовпливом наступних видів «порядків денних»: 1) політичного, визначеного елітою; 2) медіа-порядку, встановленого ЗМІ; 3) публічного, що формується під впливом двох попередніх. На думку С. Дж. Лівінгстона, формування порядку денного на внутрішньому та зовнішньому рівні відбувається через практики взаємодій, тобто своєрідні «точки доступу». Вони конкретизують тематику та суб'єктів діяльності. При цьому пункт порядку денного повинен включати проблему, що вимагає прийняття рішення, наявні альтернативи та інтереси задіяних суб'єктів. Динамічність його формування вимагає від політичної еліти активної діяльності щодо використання можливих точок доступу (перелік яких не є сталим і може зазнавати змін під впливом зовнішньої та внутрішньої політичної ситуації) для

¹ Вороніна, К. (2015). Теоретичні підходи до визначення політичного проектування. *Харківський регіональний інститут державного управління* <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/1/02.pdf>> (2018, травень, 25).

актуалізації модернізаційного проекту в масовій свідомості та спонукання до дій, направлених на його практичну реалізацію.

Запропоновану Лівінгстоном модель інфраструктури та точок доступу, що сприяють формуванню порядку денного, можна конкретизувати наступним чином для процесів модернізації політичної системи¹.

Таблиця 1

Точки доступу до порядку денного у процесі модернізації політичної системи

Компоненти інфраструктури	Характерні точки доступу	
	внутрішній рівень	зовнішній рівень
Знання	Елітний політичний інститут Науково-дослідницькі установи Органи державної влади	Транснаціональна еліта «Фабрики думок» Наднаціональні органи державного управління
Канали комунікації	Доступ до міжнародних, національних, регіональних та місцевих ЗМІ Інтернет-ресурси	Посередництво у взаємодії з іншими суб'єктами Доступ до транснаціональних каналів комунікації
Інституціональне положення	Рівень інституціоналізованості в політичній системі Ресурсний потенціал	Статус у формальних та неформальних міжнародних організаціях Можливості використання потенціалу цих організацій
Норми	Законодавча база Спеціальні PR-події, що мотивують до здійснення діяльності (конференції, презентації, брифінги, семінари тощо)	Дипломатичні норми Доступ обумовлений статусом (лідерство в регіоні чи коаліції, приналежність до «великої держави», «особливі відносини» тощо) Участь у спеціальних подіях (саміти, конференції тощо)

Мотивування до дії можливе за умови зрозумілості запропонованих у проекті модернізації цілей та завдань для більшості громадськості. Цього можна досягти, використовуючи технологію фреймінгу. Вона направлена на конструювання проблеми актуальної для певного простору та часу, а також конкретизацію суб'єктів діяльності. Ними можуть виступати:

- 1) «постраждалі», тобто суб'єкти-учасники, які зазнали чи зазнають певних незручностей у зв'язку з проблемною ситуацією;
- 2) «запрошені», тобто ЗМІ, покликані відтворити та донести до інших зміст і послідовність складних обставин;
- 3) «уповноважені», тобто політики, які мають ресурси для вирішення проблеми та несуть за це відповідальність².

Фрейми направлені на формування емоційного фону сприйняття певної проблеми чи обставини, конкретизуючи при цьому суб'єкта діяльності (його можливі витрати та переваги), причини виникнення проблеми, критерії оцінювання та засоби її вирішення. П. Ібарра та Дж. Кітсьюз сформулювали ідіоми-фрейми («втрата», «загроза», «нерозумність», «позбавлення права», «утиск у правах», «дискримінація», «лихо»), що допомагають інтерпретувати складні обставини у спрощеному вигляді, тим самим, формуючи відповідні типи реакції та поведінки громадськості³. Технологія фреймінгу може використовувати для легітимації у масовій свідомості

¹ Хома, Н. (ред.) (2016). *Історія політичної думки*. Львів: Новий світ-2000, 647-663.

² Климанська, Л. (2009). Соціальна проблема у технологічному контексті: соціально-політичні проекти. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 21. 96-102.

³ Бойко, І. (2013). Фреймінг у процесі проблематизації складних соціальних обставин (на прикладі проблеми бідності в Україні). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 30, 158-163.

модернізаційної діяльності політичної еліти, виправдання доцільності запропонованих проектів і засобів їх практичної реалізації. Можна наступним чином інтерпретувати процеси політичної модернізації за допомогою фреймів-ідіом для їх спрощеного розуміння та мотивування громадськості до дії.

Таблиця 2

Фрейми проблематизації процесу модернізації політичної системи

Фрейм проблеми чи обставини	Інтерпретація складних соціальних обставин. Що саме є проблемою?	Раціоналізація фрейму. Чому саме це є проблемою?	Правильна реакція на проблему чи її вирішення. Що слід зробити?
«Лихо», «загроза»	Низький рівень задоволення потреб суспільства в основних сферах життєдіяльності, викликаний незадовільним станом функціонування політичної системи	Поточний стан політичної системи не дозволяє ефективно здійснювати процеси управління сферами життєдіяльності, що може призвести до збільшення рівня суспільної напруги	Розробка та реалізація на практиці проекту модернізації політичної системи
«Позбавлення права», «утиск у правах», «дискримінація»	Відсутність модернізації у: політичній сфері – низька ефективність політичного управління; економічній сфері – зниження рівня достатку; соціальній сфері – відсутність соціальних гарантій; культурній сфері – втрата національної єдності	Недостатній рівень модернізованості політичної системи знижує можливості стабільного розвитку на внутрішньому (низький рівень задоволеності потреб, відсутність свободи дії) та зовнішньому (низька конкурентно-спроможність у порівнянні з провідними світовими державами) рівнях	Політична еліта володіє необхідним ресурсним потенціалом для розробки та реалізації модернізаційного проекту, що дозволить вивести політичну систему на якісно-новий рівень розвитку
«Втрата»	Втрата довіри до діяльності органів державної влади та політичної еліти; відсутність механізмів впливу громадськості на ситуацію; зниження рівня самоідентифікації та культури	Відсутність стратегічних орієнтирів розвитку політичної системи, що відповідають світовим тенденціям, низький рівень взаємодії з суспільством може призвести до втрати її цілісності	Проект модернізації передбачає проведення системних реформ, що сприятимуть задоволенню інтересів і потреб суспільства, підвищенню рівня добробуту
«Нерозумність»	Низький рівень модернізованості виступає свідченням неспроможності представляти та відстоювати власну позицію, інтереси на рівні з розвиненими політичними системами	Відсутність модернізаційних змін робить вразливою політичну систему до зовнішніх впливів	Всебічне інформування про доцільність модернізації, підвищення рівня залученості суспільства до реалізації проекту, використання досвіду модернізації провідних політичних систем світу

Окреслені фрейми дають змогу представити для масової свідомості більш спрощене розуміння доцільності політичної модернізації. За умови реалізації відповідної комунікативної стратегії, вони

сприяють легітимізації політико-модернізаційної діяльності еліти. Можна виокремити наступні дискурси, що будуть дієвими в контексті проблематизації політичної модернізації:

1) реформаторсько-інноваційний, спрямований на активний пошук ефективного проекту модернізації, який відповідає викликам сучасності, забезпечує системне реформування та інновації;

2) революційний, орієнтує на проведення кардинальних реформ (так звана «шокова терапія»), що призведуть до структурно-функціональних змін політичної системи та підвищення рівня якості життя громадськості;

3) ремінісцентний, розглядає модернізацію крізь призму вдосконалення або повернення до минулих (ідеальних, перевірених часом) стандартів життєдіяльності, що дозволять вирішити всі нагальні проблеми;

4) консервативний, визнає ефективність сталого, поступального розвитку політичної системи та доцільність певних модернізаційних змін, але у межах існуючого політичного режиму¹.

Отже, технологізація модернізаційного процесу сприяє визначенню процедури та конкретизації політичних технологій, здатних оптимізувати досягнення поставлених цілей та завдань. Кожен етап політичної модернізації передбачає наявність відповідного технологічного інструментарію, що дозволяє здійснювати ефективно управління, сприяючи системності та послідовності змін.

На етапі усвідомлення необхідності ініціювання модернізаційного проекту досить важливим є визначення основних напрямів ефективних змін і надання конкретної аргументації (передусім, громадськості) відносно їх масштабності, доцільності та ймовірних наслідків. Відтак, доцільним є використання наступних технологій: політичного проектування, формування порядку денного, фреймінгу. Подальші наукові розвідки цієї проблематики будуть спрямовані на формування технологічної моделі управління процесом політичної модернізації.

References:

1. Bojko, I. (2013). Frejming u procesi problematy`zacyi skladny`x social`ny`x obstavny`n (na pry`kladі problemy` bidnosti v Ukrayini). [Framing of the problematisation of social circumstances (for example, the problem of poverty in Ukraine)]. *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo univerty`tetu imeni V. N. Karazina. Sociologichni doslidzhennya suchasnogo suspil`stva: metodologiya, teoriya, metody`*. [Bulletin of Kharkiv National University V. Karazin. Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods], 30, 158-163. [in Ukrainian].
2. Voronina, K. (2015). Teorety`chni pidxody` do vy`znachennya polity`chnogo proektuvannya. [Theoretical approaches to defining political project management]. *Kharkivs`kyy rehional`nyy instytut derzhavnoho upravlinnya* [Kharkiv Regional Institute of Public Administration]. <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/1/02.pdf>> [in Ukrainian]. (2018, May, 25).
3. Gavra, D. (2010). Social`no-kommunikativnye tehnologii: sushhnost`, struktura, funkcii [Socio-communicative technologies: concept, structure, functions]. *STUDMED.RU* <http://www.studmed.ru/view/gavra-dp-socialno-kommunikativnye-tehnologii-suschnost-struktura-funkcii-statya_197c941406e.html> [in Russian]. (2018, March, 25).
4. Khoma, N. (ed.) (2016). *Istoriya polity`chnoyi dumky*. [History of political thought]. Lviv: Novy`j svit-2000, 647-663. [in Ukrainian].
5. Kly`mans`ka, L. (2009). Social`na problema u texnologichnomu konteksti: social`no-polity`chni proekty`. [Social problem in the technological context: socio-political projects]. *Ukrayins`ka nacional`na ideya: realiyi ta perspekty`vy` rozvy`tku*. [Ukrainian national idea: realities and prospects of development]. 21. 96-102. [in Ukrainian].
6. Mitrohina, T. (2015). Politicheskij proekt kak kategorija politicheskoy nauki [Political project as a category of political science]. *CYBERLENINKA.RU* <<https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskij-proekt-kak-kategoriya-politicheskoy-nauki>> [in Russian]. (2018, May, 20).
7. Pushkarjova, G. (2018). Politicheskij menedzhment [Political management]. *Uchebniki onlayn* [Online Tutorials] <<http://uchebnik-online.com/133/1209.html>> [in Russian]. (2018, June, 30).

¹ Бойко, І. (2013). Фреймінг у процесі проблематизації складних соціальних обставин (на прикладі проблеми бідності в Україні). *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 30, 158-163.